

URTX

RENOMS DE CASES DE VILAGRASSA.
UNA REVISIÓ D'UN ANTIC TREBALL ESCOLAR

Miquel Aguilar Montero

RENOMS DE CASES DE VILAGRASSA. UNA REVISIÓ D'UN ANTIC TREBALL ESCOLAR

Abstract

L'article recull els renoms de cases de Vilagrassa encara vigents, transmesos de generació en generació fins als nostres dies. A banda de situar-los en el carrer i el número que els pertoca, mitjançant la inestimable col·laboració d'una vilatana, també se'n dóna la veu fonètica, l'etimologia i probablement el més important: el motiu que el va originar.

This article collects the up-to-date Vilagrassa's house nicknames, transmitted from generation to generation until today. Aside to locate it on the concerned street and number, through the invaluable collaboration of a villager, the article also provides its phonetic voice, its etymology and probably the most important: the reason that originated it.

Paraules clau

Vilagrassa, Urgell, onomàstica, toponímia urbana, renoms de cases.

Introducció i metodologia

El procés d'execució del present treball ha constatat de tres fases: preparació, realització i revisió. Les tres etapes de confecció de l'estudi dels renoms de cases de Vilagrassa responen a la necessitat de contrastar opinions entorn de l'origen dels renoms, una informació que ha estat facilitada per vilatans autòctons.

En la primera fase d'execució del treball, va ser imprescindible la consulta de tota aquella informació relativa a Vilagrassa i el seu entorn: mapes del nucli urbà i del terme, estadístiques de població, de procedència dels habitants, dades educatives i econòmiques, índexs d'alfabetització, dades relatives a les professions vigents a la vila, etc. Tota aquesta tasca, que no ha estat reflectida al treball per incompatibilitat amb la resta de l'estudi, es va realitzar per tal conèixer millor la localitat i tot allò que pot influir en el coneixement de la cultura pròpia per part dels mateixos vilatans.

La segona fase de confecció del treball, la que podria anomenar-se *realització*, va basar-se en la recerca de tots aquells renoms que perduren en la memòria dels vilatans mitjançant un recorregut pels carrers de la vila i l'anotació dels renoms, sempre ordenats per carrer i número de la casa a la qual pertanyen. La tria de renoms es va aconseguir amb el suport de Leonor Rubinat Petit, vilagrassenca i col·laboradora de diversos treballs de recerca entorn de la seva població, especialment en l'àmbit de la història de la vila.

Una vegada classificats els renoms, un total de cent setanta-un tan sols en el nucli urbà, es va procedir a la classificació segons quin era el seu origen: accidents geogràfics, altres renoms vigents, anècdotes o situacions

passatgeres, cognoms de propietaris, localitzacions geogràfiques, oficis, prenomes de propietaris, trets físics o personals de rellevància de propietaris i, finalment, els d'origen desconegut pels actuals vilatans.

Una breu explicació de la procedència dels renoms, facilitada pels habitants de la casa o per d'altres que en coneixien la informació, acaba d'orientar entorn de l'origen i el motiu de certs renoms.

Finalment, la tercera i darrera fase del treball es va basar en la comprovació d'algunes de les dades. L'existència d'un treball escolar que recollia la majoria dels renoms de Vilagrassa, tot i no donar-ne l'explicació pertinent, va ajudar a comprovar l'existència de tots els prèviament recollits. La revisió d'alguns dels renoms més dubtosos amb d'altres vilatans, a mode de contrastació de la informació, també va permetre la resolució de diversos dubtes.

Cal remarcar que en aquest treball s'han obviat els renoms del Mas de l'Estadella pel fet de no pertànyer al nucli urbà de Vilagrassa, així com els renoms de cases i masies que s'ubiquen també als afores del mateix nucli. Els renoms derivats de prenomes o cognoms de persona, si no tenien cap tret especial que cridés l'atenció, tampoc s'han comentat en aquest treball, de la mateixa manera que aquells renoms d'origen desconegut o dels quals no es coneix la història tot i conèixer-se l'origen derivatiu.

Ordenació dels renoms recollits (per carrer i número)

Carrer d'Anglesola

S. núm.: cal Rajoler.

S. núm.: cal Culo.

Núm. 1: cal Roca.
Núm. 2: cal Valls.
Núm. 4: cal Ferrer.
Núm. 5: cal Valeri.
Núm. 6: cal Pitius.
Núm. 7: cal Mas del Pere.
Núm. 9: cal Coll de Bot.
Núm. 11: cal Giró.
Núm. 12: cal Miqueló.
Núm. 13: cal Nofre [...] cal Catalunya.
Núm. 15: cal Niu [...] cal Xato.
Núm. 17: cal Sepito.
Núm. 18: ca l'Antonet.
Núm. 19: cal Medalla.
Núm. 20: cal Polit.
Núm. 21: cal Companyero.
Núm. 22: cal Boter.
Núm. 23: cal Ros.
Núm. 25: cal Fuster.
Núm. 26: cal Lloses.
Núm. 27: ca l'Esquerré.
Núm. 29: cal Magí.
Núm. 31: cal Bordet.

Avinguda de Catalunya

S. núm.: cal Patxo.
S. núm.: ca la Creu.
Núm. 3: cal Quim.
Núm. 10: ca la Munda.
Núm. 12: cal Cisco del Quim.

Carrer de la Font

S. núm.: cal Cameta.
Núm. 1: ca l'Asidro.
Núm. 2: cal Patau.
Núm. 4: cal Margarido.
Núm. 5: cal Catxet.
Núm. 7: cal Puiget.
Núm. 8: cal Niuet.
Núm. 11: cal Bisnaga.
Núm. 13: cal Ton del Batllet.
Núm. 15: cal Toio.
Núm. 19: cal Marina.

Carrer de l'Hospital

S. núm.: cal Fosca.
S. núm.: ca la Carmela.
Núm. 3: ca l'Afo.
Núm. 7: cal Pijantet.
Núm. 11: cal Maricuc.
Núm. 17: ca l'Engrega.

Plaça Major

Núm. 2: cal Siles.

Carrer del Mo(r)

S. núm.: ca la Clara.
Núm. 1: cal Rito.
Núm. 2: cal Quelo.
Núm. 4: cal Moreno.
Núm. 6: cal Pillart.
Núm. 14: cal Soler.

Plaça del Pou (de Gel)

Núm. 2: cal Xut.
Núm. 3: cal Serra.
Núm. 4: cal Furó.

Carrer del Rossinyol

S. núm.: cal Catxurro.
S. núm.: cal Cruells.
S. núm.: cal Pigat.
S. núm.: cal Burrio.
Núm. 1: cal Patau.
Núm. 3: cal Burrio.
Núm. 5: cal Mallol [...] ca la Maria del Bordet.
Núm. 6: cal Joanet del Mas.
Núm. 7: cal Tas.
Núm. 10: cal Carter.
Núm. 12: cal Navarlàs.
Núm. 13: cal Joan del Tas.
Núm. 17: cal Garsa.
Núm. 19: ca la Fitona.
Núm. 20: cal Riudobelles.
Núm. 21: cal Cel.
Núm. 23: cal Pa Cremat.
Núm. 25: cal Ganyils.
Núm. 29: cal Portaler.
Núm. 39: ca la Pepeta del Cel.
Núm. 43: cal Mixoné.

Carrer dels Serradors

S. núm.: cal Coques [...] cal Pebrots.

Plaça del Sitjà

Núm. 3: cal Crestes [...] cal Baldomeu.
Núm. 4: cal Patxeco.
Núm. 5: ca l'Havanero.
Núm. 6: cal Pijan [...] cal Canot.
Núm. 9: cal Rubiol.
Núm. 10: cal Mònico.
Núm. 12: cal Catxurro.
Núm. 13: cal Tosquella.
Núm. 14: cal Catarro.

Carrer de Tàrraga

S. núm.: ca l'Engràcia.
S. núm.: cal Senyor.
S. núm.: cal Serana.
Núm. 2: cal Carló.
Núm. 3: cal Cabrera.
Núm. 5: cal Fèlix.
Núm. 6: ca la Sivina.
Núm. 7: cal Senyorito [...] cal Felipo.
Núm. 8: cal Balcells.
Núm. 9: cal Sàrries.
Núm. 10: ca la Pepa de cal Roca.
Núm. 14: cal Batlle.
Núm. 15: cal Roca.
Núm. 17: can Xona.
Núm. 18: cal Lliesó.
Núm. 22: cal Soler.
Núm. 23: cal Mestret.
Núm. 24: cal Pastisser.
Núm. 25: cal Carbonell [...] cal Pillart.

Núm. 26: cal Frare.
Núm. 27: cal Jordi [...] cal Mestret.
Núm. 28: cal Tirinari.
Núm. 29: cal Catxurro.
Núm. 30: cal Botes.
Núm. 31: cal Mossèn Joan [...] cal Valls.
Núm. 33: ca la Marieta del Pejan.
Núm. 35: cal Cadiraire.
Núm. 41: ca l'Esquerré.
Núm. 47: cal Xato.
Núm. 49: cal Pistola.

Estudi dels renoms recollits (per derivació temàtica)

Derivats de localitzacions geogràfiques

CA L'AFO

Etimologia de CALAF: probablement de l'àrab *بش مشط*, prenom masculí de significat desconegut.

El renom podria respondre a una deformació (intencionada o no) del malnom assignat a algun antic habitant de la casa que provenia de la localitat de Calaf, actualment integrant de la comarca de l'Anoia (vegeu l'entrada CAL SERANA). Un possible procés evolutiu del malnom i el renom de la casa podria haver estat quelcom semblant a això: Calaf (topònim) > Calaf (malnom de la persona) > ca l'Afo (renom de la casa).

CA L'ANDORRÀ

Etimologia d'ANDORRA: probablement de l'àrab hispànic *haddúra* o *hadúrta*, derivat de l'àrab clàssic *hudurrah* ('rodamón, el qui pul·lula').

La casa podria haver estat construïda o habitada per un ciutadà d'origen andorrà. D'altra banda, el renom també podria provenir de l'expressió «fer l'andorrà», que en terres gironines significa 'fer el desentès, dissimular'.

CAL CATALUNYA

Etimologia: probablement provinent del llatí *castellani* ('els habitants d'un castell'), forma substantivada de *castell nus*, *castell na*, *castell num* ('de la fortalesa, del castell'), derivat de *castellum*, *castelli* ('castell, fortalesa, fortí'), diminutiu de *castrum*, *castrí*.

CA LA CREU

Etimologia: del llatí *crux*, *crūcis* ('creu').

L'habitatge, situat a les immediacions de la carretera que uneix Vilagrassa amb Tàrraga, havia tingut dins dels seus límits la creu de terme de la població. La funció d'aquestes peces escultòriques, ubicades gairebé sempre als afores, era la de rebre els transeünts i peregrins que poguessin travessar el territori del nucli habitat en qüestió. Concretament, la creu de terme de Vilagrassa està

actualment situada davant de la capella del Roser, al peu de la carretera que uneix la localitat amb Anglesola.

CA L'ESTADELLA

Etimologia: diminutiu d'*estada* ('habitació, lloc on es pot habitar'), derivat d'*estar*, provinent del llatí *stāre* ('estar dret o aturat, trobar-se en un lloc, ésser').

El renom podria derivar del lloc d'origen d'algun dels anteriors habitants de la casa: el mas d'Estadella, una masia fortificada edificada al segle XVI per Francesc Estadella i situada a escassos quilòmetres del nucli urbà de Vilagrassa. El conjunt del mas d'Estadella és actualment un dels principals punts d'interès històric del municipi.

CA L'HAVANERO

Etimologia d'HAVANA: probablement de *haven* ('port'), d'on també deriva el topònim Havanna-e.

Tot i que s'afirmi que l'habitant de la casa provenia de Cuba, el més probable és que el propietari fos originari del poble i es desplaçés fins a Cuba per «fer les Amèriques». Era corrent durant el segle XIX el fet de provar sort al continent americà fugint de la pobresa que patia Catalunya, i principalment per les promeses de riquesa i opulència que arribaven des de l'altra banda de l'Atlàntic.

CAL MAS DEL PERE

Etimologia de MAS: del llatí *rēmānĕo*, *rēmānsi* ('romandre, restar, quedar-se'), derivat de *mānĕo*, *mānsi*, *mānsum*. El terme *mas* significa 'casa de camp on habiten els conradors d'una finca rústica, i aquesta mateixa finca'.

Etimologia de PERE: de l'antropònim llatí Petrus, derivat de *pĕtra*, *pĕtrae*, adaptació de l'arameu *kefas* ('pedra').

Els habitants d'aquesta casa provenien d'un mas situat als afores del nucli urbà. El prenom del propietari, Pere, especifica quin era el mas en qüestió, tot i que avui dia no se sap on estava ubicat exactament.

CAL PITIUS

Etimologia: desconeguda.

Albert Turull creu que el renom podria ser una variant de *petius*, *peitius*, *peiteus* o *piteus*, gentilicis de l'antiga regió francesa del Poitou (o Peitieu, topònim que acompanya el nom del primer trobador documentat de la història: el duc Guillem de Peitieu, de final del segle XI i principi del XII). Amb tot, és improbable que el renom faci al·lusió directa a França, ja que és més factible que es refereixi a algú provinent de Sant Llorenç de Morunys, localitat del Solsonès també anomenada Sant Llorenç dels Piteus.

CAL RIUDBELLES

Etimologia de Riu: del llatí *rīuus, rīui* ('corrent, rierol, torrent').

Etimologia d'OVELLA: del llatí *ōuīcūla, ōuīcūlae*, diminutiu d'*ōuis, ōuis* ('ovella').

Probablement, els habitants de la casa provenien d'aquesta petita població de la comarca de l'Urgell actualment agregada al municipi de Tàrrega. Cal destacar el canvi de grafia, que no s'adequa ni a les normes ortogràfiques vigents ni al topònim oficial, variant la *v* original per *b*.

CAL SERANA

Etimologia: reducció de Castellsèra, compost per *castell* [del llatí *castellum, castelli* ('castell, fortalesa, fortí'), diminutiu de *castrum, castrī*] i per *serà* [tercera persona del futur simple del verb *ésser*, del llatí vulgar *essere*, variant del llatí *esse*].

Vegeu l'entrada anterior, però en aquest cas en referència a la localitat urgellenca de Castellsèra i a alguna persona de gènere femení que en provingués (vegeu l'entrada CA L'AFO). Un probable procés evolutiu del malnom i el renom de la casa podria haver estat quelcom semblant a això: Castellsèra (topònim) > Castellsèrana (primer estadi del malnom: gentilici incorrecte) > Serana (segon estadi del malnom: afèresi del gentilici incorrecte) > cal Serana (renom de la casa).

Derivats d'accidents geogràfics

CAL PUIGET

Etimologia de Puig: del llatí *pōdium, pōdii* ('basament, estilobat, plataforma', 'podí', 'sòcol'), que prové del grec ποδοζ ('peu'), però que en llatí vulgar va prendre l'accepció de 'monticle, elevació del terreny'.

El renom Puiget és clarament el diminutiu de *puig*, que podria ser alhora la denominació d'un turó de poca alçada o un cognom derivat d'aquest mateix significat. Una versió de l'origen d'aquest renom es fonamenta en la situació on s'ubicà la casa: certament, un puig d'escassa rellevància; una altra versió sosté que un habitant de la casa, de cognom Puig, va destacar per la seva breu altura fins al punt de merèixer el diminutiu del seu propi cognom.

Derivats d'oficis

CAL BATLLE

Etimologia: del llatí *baiūlus, baiūli* ('bastaix, camàlic', 'portador de taüts', 'correu'), que a l'edat mitjana va prendre la definició actual del terme: 'encarregat d'una funció (immateral) delegada d'un superior'.

En aquest casa hi habitava el batlle de la població, que vivia al costat de l'edifici consistorial. Alcover i Moll (1985) recullen definicions

diverses del terme *batlle* (o *batle*): 'oficial encarregat d'administrar justícia a una vila o ciutat en nom del rei o del senyor feudal' (segle XII), 'governador d'un castell' (segle XV), 'president de l'ajuntament que du el règim d'un municipi' (definició més estesa actualment) i, finalment, 'curador o encarregat d'administrar els béns d'un menor d'edat'.

CAL BOTER

Etimologia de BÓTA: del llatí tardà *bütte* ('bóta').

El renom de cal Boter confirma l'activitat que anys enrere es desenvolupava en aquesta casa, que no era altra que la de construir bótes. El renom, doncs, prové del terme *bóta*, és a dir, el contenidor de fusta emprat per a l'emmagatzematge i la conservació del vi o d'altres líquids. Alcover i Moll (1985) aporten, però, un significat metafòric per a aquest terme: 'persona molt grassa i baixeta'.

CAL BOTES

Etimologia de BÓTA: del llatí tardà *bütte* ('bóta'). Vegeu el renom anterior.

CAL CADIRAIRE

Etimologia de CADIRA: del llatí *cāthēdra, cāthēdrae* ('seient, cadira').

El propietari d'aquesta casa construïa i reparava cadires, que antigament no era una tasca pròpia tan sols del fuster, sinó que esdevenia un ofici a part.

CAL CAMINER

Etimologia de CAMÍ: del llatí vulgar *camminus*, derivat del gàl·lic *camminus*.

Segons Alcover i Moll (1985), el mot *caminer* significa 'caminant' o bé 'empleat que adoba els camins que depenen de l'Estat o d'altra corporació oficial'. Podem deduir, doncs, que el renom de la casa provindria de l'ofici d'un dels seus habitants, segurament el cap de família.

CAL CARTER

Etimologia de CARTA: del llatí *carta, cartae* ('full de paper, paper', 'escrit, llibre, poema', 'fulla o làmina de metall'), derivat del grec χάρτης.

L'ofici de repartir la correspondència, de summa importància abans de l'extensió del telèfon i d'altres mitjans de comunicació actuals, era l'activitat dels habitants d'aquesta casa. La correspondència, especialment als pobles petits o als més allunyats d'una ciutat, va ser vital per a la comunicació personal fins ben entrat el segle XX.

CAL CISTELLER

Etimologia de CISTELLA: del llatí *cistella, cistellae*, diminutiu de *cista, cistae* ('cistell, cistella', 'urna').

Espectacular vista del campanar i de la façana de l'església romànica de Vilagrassa, primeres dècades del segle XX.

Fotografia: Institut Ametller d'Art Hispànic. Arxiu Mas.

La fabricació de cistells, cistelles i altres estris de canya o de vímet útils per a tasques domèstiques i comercials va fer merèixer als propietaris d'aquesta casa aquest renom, ja que abastien la població sencera d'aquests i d'altres recipients de transport.

CA L'ESTANQUER

Etimologia: incerta.

La venda de tabac per a pipa o per cargolar era l'activitat específica d'aquesta casa; més endavant, a mitjan segle xx, el tabac ja es va començar a comercialitzar en forma de cigarretes encaixades o soltes, de manera

semblant a com en coneixem la venda actual. Amb tot, l'ofici d'estanquer també incloïa la venda de llumins, segells i timbres de correus, sobres, paper, etc.

CAL FERRER

Etimologia: del llatí *ferrārius*, *ferrāria*, *ferrārium* ('de ferro, guarnit de ferro, ferrat', 'ferrer, fargaire'), derivat del també llatí *ferrum*, *ferrī* ('ferro', 'peça de ferro', 'objecte, eina de ferro'). L'ofici de la ferreria va donar nom a la casa. Actualment, tot i no desenvolupar aquesta activitat laboral, la casa encara conserva el renom.

CAL FUSTER

Etimologia: del llatí *fustariu*, derivat del també llatí *fustis, fustis* ('bastó, pal, vara', 'feix de llenya', 'garrot, bergàs, bastó'). De la mateixa manera que en l'entrada anterior, aquest renom indica l'activitat laboral que anys enrere va caracteritzar la casa. Els actuals propietaris continuen amb la tradició de la fusteria.

CAL MALLOL

Etimologia: del llatí *mallēolus, mallēōli* ('martellet'), derivat del també llatí *mallēus, mallēi* ('martell, mall, maça').

Segons Alcover i Moll (1985), un mallol és un 'plançó de cep' o una 'vinya jove, el primer any que és plantada'. Seguint l'estela agrícola, un altre probable significat és el de 'vinyòvol, guardià d'una vinya'. En tot cas, potser algun avantpassat de cal Mallol es va dedicar al conreu o a la vigilància de camps de vinya, una activitat agrícola força present a la comarca, especialment a propera població de Verdú i als entorns de la vall del Corb.

D'altra banda, potser un avantpassat d'aquesta casa era ferrer, ja que *mallol* podria ser una derivació (un diminutiu) de *mall*, l'eina usada per donar forma al ferro quan es troba al roig viu.

CAL MARIANO DEL CAFÈ

Etimologia de MARIÀ: del gentilici llatí *Marianus* ('relatiu a la família d'en Màrius').

Etimologia de CAFÈ: de l'italià *caffè*, provinent del turc *mutçǎ*.

La regència d'una cafeteria va atribuir el renom a aquesta casa. El prenom del propietari, Mariano, s'incloué al renom de la mateixa manera que succeeix amb els noms derivats d'altres ja establerts.

CAL MIXONÉ

Etimologia de Mixó: del llatí tardà *muscio, muscionis* ('mosqueta, mosquit'), derivat del llatí *musca, muscae* ('mosca'). *Mixó* (o *moixó*) significa 'ocellet, ocell de reduïdes dimensions, ocell petit'.

En aquesta casa s'havien criaven ocells, que es venien a particulars amb finalitats no comercials, sinó d'oci. La cria de «mixons», encara vigent avui dia, era una tasca semblant a la de tenir cura d'una granja de bestiar.

D'altra banda, Alcover i Moll (1985) aporten al mot un altre significat, especialment emprat a les zones de l'Urgell i Calaf: '(animal) que té la vista i l'oïda molt fines, que de qualsevol cosa s'adona i alça les orelles en senyal d'alarma'. Si no fos perquè ha estat confirmat que el renom de la casa prové d'un ofici, podríem sospitar que deriva d'un tret personal d'un antic propietari.

CAL MOSSÈN JOAN

Etimologia de MOSSÈN: reducció de *mos-sènyer*, provinent de l'expressió *mēus sēnior* ('senyor meu').

Etimologia de JOAN: de l'antropònim hebreu *Johanan* o *Johannes*.

En aquesta casa hi habitava antigament el mossèn de la vila, anomenat Joan i encarregat de les tasques pastorals de l'església de Vilagrassa.

CAL PALETA

Etimologia de PALA: del llatí *pala, palae* ('pala, fanga'), relacionat amb el també llatí *pango, pēpigi, pactum* ('clavar, fixar'). El terme *paleta*, en l'accepció de 'mestre de cases', és una reducció de *mestre de paleta*, en què la «paleta» és una 'pala petita; eina o peça relativament petita, de forma ampla i plana', o també una 'làmina d'acer de forma aproximadament triangular, unida amb un mànec que fa colze, amb la qual els mestres de cases prenen el fang o mescla i l'apliquen a la paret o altra part de la construcció'.

Tal com indica el renom, l'activitat professional del propietari d'aquesta casa era la construcció d'habitatges i la reparació dels desperfectes que s'hi podien generar.

CAL PASTISSER

Etimologia de PASTÍS: del llatí *pasticiu* ('fet de pasta'), derivat del també llatí *pasta*.

Tot i que el renom pugui indicar l'elaboració de pastissos o de productes dolços variats, l'activitat que sobretot distingia aquesta casa era la d'exercir de forn de pa de la vila. De fet, Alcover i Moll (1985) atorguen aquesta darrera accepció, com a dialectalisme, a zones com Sidamunt, Solsona, Sort, la Pobla de Segur, Balaguer, Lleida i el Pla d'Urgell, entre altres indrets d'arreu de Catalunya.

Actualment, i en el mateix emplaçament, encara es conserva el negoci familiar.

CAL PASTOR

Etimologia: del llatí *pastor, pastōris* ('pastor, guarda d'animals', 'guia'), derivat del també llatí *pasco, pāui, pastum* ('péixer, pasturar, apeixar', 'nodrir, alimentar, mantenir').

El propietari d'aquesta casa es dedicava a la pastura de cabres i ovelles. Actualment, la transhumància a l'Urgell ha sofert una important davallada.

CAL PERE DE LES CABRES

Etimologia de PERE: de l'antropònim llatí *Petrus*, derivat de *pētra, pētrae*, adaptació de l'arameu *kefas* ('pedra').

Etimologia de CABRA: del llatí *cāpra, cāprae* ('cabra'). Vegeu el renom anterior.

CAL PINTOR

Etimologia: del llatí *pictor, pictōris* ('pintor'), derivat de *pingo, pinxi, pinctum* ('pintar, re-vestir de colors, de dibuixos', 'acolorir, guar-nir, embellir').

Dins el ram de la construcció, al qual també pertanyia cal Paleta, trobem ara el qui es dedicava a pintar les façanes i els interiors de les cases. La cobertura de la paret exterior amb calç era, sobretot, la principal activitat de la persona que exercia aquesta professió.

CAL PORTALER

Etimologia de PORTA: del llatí *porta, portae* ('portal, porta gran d'una ciutat o d'un campament', 'pas, sortida, obertura').

Antigament, la població de Vilagrassa gaudia d'unes infraestructures de protecció que constaven de dues portes que es tancaven durant certes hores de la nit. La portalada de les Guissones i la portalada Seca, la primera d'elles situada al nord-est del nucli urbà, servien per a aquesta tasca de protecció i defensa davant d'intrusions no desitjades i, tal com indica el renom, la finalitat de l'habitador de la casa era l'obertura i el tancament de les portalades.

CAL REGATÓ

Etimologia: probablement de la forma llatina *recaptare* ('tornar a comprar').

Segons Alcover i Moll (1985), un *regató* és un 'revenedor de coses a la menuda, especialment el venedor ambulat de quincalleria i altres coses menudes', alhora que un 'regatejador, discutidor del preu d'allò que vol comprar' (Lluçanès, Cardona, Solsona, Barcelona, Penedès, Camp de Tarragona). Amb tot, ens inclinem per la primera acceptió, que faria referència a l'ocupació d'algun dels habitants de la casa, dedicat a la compravenda de material divers, potser un quincaller.

CAL RAJOLER

Etimologia de RAJOLA: de l'àrab شرق ت م.

En el cas de cal Rajoler, es tracta d'un ofici ja desaparegut que, evidentment, no ha tingut continuïtat en el si de la casa a la qual pertany el renom. El rajoler era la persona que confeccionava i instal·lava rajoles a la resta de les cases de la vila.

CAL SOLER

Etimologia de SOLA: del llatí vulgar *sōla*, variant del llatí *sōlĕa, sōlĕae* ('sandàlia').

El renom, tot i comportar alguns dubtes en un principi, és el de la casa on vivia i treballava el soler de la població, o sigui, el qui reparava les soles de les sabates. Aquest era un ofici semblant al del sabater, tot i que la seva activitat es reduïa a la reparació o, en

certs casos, fabricació de soles, en comptes de dedicar-se a treballar la sabata sencera. Vilagrassa era una població rica en cautxú i, per aquest motiu, l'ofici de soler hi estava ben establert.

CAL SOQUES

Etimologia de SOCA: probablement del gèl·lic *tsukka*, derivat del germànic *stokk* ('bastó, cep, rabassa').

Sembla poc probable que el renom provinguí de l'ofici de llenyataire, perquè a la zona no hi abunden els boscos, però seria una explicació vàlida si es té en compte que una soca és allò que el llenyataire deixa dels arbres que ha tallat. D'altra banda, no es pot descartar que el renom de la casa relacioni algun antic propietari amb qualsevol ofici derivat de l'agricultura.

CAL TEULER

Etimologia de TEULA: del llatí *tēgŭla, tēgŭlae* ('teula, teulada'), provinent del també llatí *tēgo, tētēxi, tētectum* ('cobrir, recobrir', 'protegir, resguardar, defensar', 'amagar, ocultar').

La construcció actual gairebé ja no té en compte la figura del teuler, l'encarregat de construir i canviar les teules malmeses dels habitatges. Amb tot, el teuler exercia aquesta professió imprescindible per a la protecció de les cases de la intempèrie.

CAL TIRINARI

Etimologia de VETERINARI: *uētĕrīnārius, uētĕrīnāria, uētĕrīnārium* ('veterinari'), derivat de *uētĕrīnus, uētĕrīna, uētĕrīnum* ('de bèsties de tir, de bast, de càrrega').

La presència d'un veterinari a la casa, amb l'ajut d'un defecte en la pronúncia de l'ofici o d'una intencionada burla, és l'explicació probable de l'origen d'aquest renom.

Derivats de trets físics o personals

CAL BEP LLARG

Etimologia de JOSEP: de l'antropònim llatí Ioseph, d'origen hebreu però relacionat amb l'antropònim àrab ب.ع.س.ع.

Etimologia de LLARG: del llatí *largus, larga, largum* ('abundós, abundant, copiós').

Segons Alcover i Moll (1985), Bep és una contracció del prenom Josep localitzada en indrets del Rosselló, el Vallespir, Lleida i Àger, entre altres indrets de Catalunya. Pel que fa a l'adjectiu *llarg*, podria fer referència a una notòria alçada del propietari de la casa (o a l'inrevés, si l'origen del renom és de caire burlesc).

CAL BORDET

Etimologia de BORD: del llatí *bŭrdu*.

Alcover i Moll (1985) donen diversos signi-

ficats per a aquest renom, però el més aproximat el relaciona amb un 'fill nat de pares desconeguts', una accepció sobretot utilitzada a València i que es podria associar al nostre *expòsit*. Un altre probable significat per al cas que ens ocupa faria referència a una 'roba de mala qualitat que es duia antigament, i solia ésser blava o llistada'.

D'altra banda, el renom de cal Bordet podria provenir d'altres accepcions del mot *bord*, com ara 'que no fa fruit o el fa dolent o petit' (generalment, un arbre fruïter); 'que és d'una grossària intermèdia entre les que són usuals dins la seva espècie' (a Mallorca); 'fals, que imita el vertader però no té la seva eficàcia', etc. Finalment, el renom de la casa potser vindria del terme *borda*, això és, una casa de camp o una casa de reduïdes dimensions que s'utilitza per a l'emmagatzematge d'eines de treball (especialment, en indrets del Pirineu).

CAL CAMETA

Etimologia de CAMA: del llatí *camba*, *cam-bae* ('cama'), provinent del grec *καμπτή*, o de la rel d'origen gàl·lic *camb-* ('curvatura'). Algun antic propietari de la casa devia patir alguna mena de malformació física que li feia una cama més curta que l'altra, o potser ambdues, tot i que el renom probablement pugui fer referència a la primesa de les cames de la persona en qüestió.

Una altra possibilitat ens la donen Alcover i Moll (1985) amb la definició següent: 'barra de fusta corbada que forma part de l'arada i va unida per un cap amb el camatimó i per l'altre amb el dental', de manera que el terme *cameta* també podria fer mofa d'algú reconegut pel fet de ser geperut o molt corbat d'esquena.

CAL CATARRO

Etimologia: del llatí *catharrus*, d'origen grec. El renom fa referència a la malaltia associada a un refredat o un constipat que provoca una secreció constant de mucositats. Així, o bé alguna persona de la casa acostumava a estar refredada més sovint del que es considerava comprensible o bé, fent ús de la tan arrelada «escatologia catalana», podem imaginar qualsevol cosa que relacioni els conceptes *persona* i *moc*.

CAL CATXET

Etimologia de CATXO: de l'aragonès *cacho*, derivat del castellà *gacho* ('acotxat, ajupit'). L'explicació més probable d'aquest renom passaria per la definició que Alcover i Moll (1985) en donen: 'ajupit, inclinat cap a terra, abaixat de la part superior, esclafat'. En aquest sentit, vegeu el darrer paràgraf de l'entrada CAL CAMETA.

D'altra banda, catxo també significa 'capsigrany' (Llucmajor, Pollença) o 'mut, tranquil' (Grandó), cosa que obre dues noves possibilitats per definir no l'aparença física, sinó el caràcter d'algun habitant de la casa.

CAL CATXURRO

Etimologia: desconeguda.

A la plana de Lleida (sobretot en alguns indrets de la comarca del Pla d'Urgell i de Tremp), el mot *catxurro* fa referència a un salt, un bot. D'aquesta manera, el renom podria reconèixer la virtut de saltar amb lleugeresa d'una persona o, contràriament, una dificultat en l'acte de caminar que podria provocar constants bots o saltets.

CAL COLL DE BOT

Etimologia de COLL: del llatí *collum*, *colli* ('coll', 'el coll d'una ampolla', 'la tija d'una flor').

Etimologia de BOT: del llatí tardà *būtte* ('bóta'). En el sentit físic del renom, cal Coll de Bot és d'origen curiós i força humorístic. S'explica que l'amo de la casa, d'identitat desconeguda, posseïa un coll desmesuradament ample i fort, de manera que el comparaven amb una bóta, això és, amb el recipient emprat per emmagatzemar i conservar el vi.

CAL CULO

Etimologia: castellanisme del català *cul*, provinent del llatí *cūlus*, *cūli* ('cul, darrere').

Algun antic propietari de la casa devia posseir uns darreres d'unes dimensions considerables, fins al punt que la casa que habitava va merèixer aquest renom. Una altra possibilitat per a l'explicació del renom seria el joc de paraules «cal-culo», la primera persona del present d'indicatiu del verb *calcular*, en el cas que es tractés d'una persona molt calculadora, contemplativa o, fins i tot, garrepa (vegeu l'entrada CAL RATA).

CA L'ESQUERRÉ

Etimologia: del basc *ezker* ('esquerre').

La grafia del mot que dona nom a la casa és incorrecta, ja que normativament s'hauria d'escriure «esquerren», que vol dir 'situat a l'esquerra' o bé 'esquerrà', en indrets com la Segarra, Lleida, Boí, el Camp de Tarragona o diverses zones del País Valencià (Alcover i Moll, 1985). La peculiaritat d'algú que havia habitat aquesta casa era, doncs, el fet de ser esquerrà.

CAL FAVA

Etimologia: del llatí *fāba*, *fābae* ('fava, favera', 'favada, guisat de faves').

Gairebé en tots els territoris de parla catalana, el mot *fava*, a més d'un llegum, fa referència a una persona beneïta; l'única diferència rau en el fet que, mentre que al Principat de Catalunya es pot usar tant per

a homes com per a dones, al País Valencià i a les illes Balears només apel·la als homes.

CAL FURÓ

Etimologia: del llatí *furōne* ('fura, furó').

Malgrat que la fura (o el furó) és una espècie animal molt utilitzada per a certes tècniques de caça, una altra accepció del mot fa referència a una 'persona aficadissa, que procura inquirir i saber les coses d'altri' (Alcover i Moll, 1985).

CAL GANYILS

Etimologia: probablement de l'occità *gaunha* ('galta'), derivat del gèl·lic *gavinia* o *gavonia*, provinent del preromà indoeuropeu *gáuonia*.

Alcover i Moll (1985) faciliten diverses definicions del terme *ganyil*, alhora que evidencien que generalment s'usa en plural. D'aquí podem deduir que el renom de la casa podria provenir d'una traducció fins a un cert punt forçada del concepte castellà *agallas*, que en registre col·loquial és sinònim de 'valentia, audàcia'. Segons Alcover i Moll (1985), *ganyils* també podria fer referència a la 'part carnosa i gruixuda que tenen els porcs sota les barres', això és, allò que també es coneix com a *papada*. D'altra banda, a l'Empordà, aquest terme fa referència als bigotis del gos o del gat (o potser de qualsevol animal dotat d'aquests pèls entre els narius i el morro). Finalment, a la plana de Vic, un *ganyil* és un 'ullal punxegut, escàtil'. En qualsevol cas, sembla que el terme faria referència a un tret o bé personal (valentia) o bé físic (papada, bigotis, ullals) d'algun antic habitant de la casa.

Lluny d'aquests significats, Alcover i Moll (1985) també relacionen *ganyils* amb l'antropònim d'origen germànic *Wanilo*, documentat a Esponellà, Castelló d'Empúries i Navata, entre altres localitzacions.

CAL GARSA

Etimologia: possiblement de l'àrab شسقىش (shisshiqsh) ('corb').

Malgrat que la garsa és una au molt present a les nostres contrades, una altra accepció del mot fa referència a una 'dona que roba o que procura adquirir massa coses en perjudici d'altri' (Alcover i Moll, 1985).

CAL MOIXA

Etimologia: probablement del llatí *musteus*, *mustēa*, *mustēum* ('verd, tendre, immadur'), derivat del també llatí *mustus*, *musta*, *mustum* ('jove, novell').

Alcover i Moll (1985) donen a conèixer moltes definicions del terme *moixa*: 'gata, femella del moix' (Balears), 'borratxera' (Mallorca, Menorca), 'aiguardent' (plana de Vic), 'mentida, dona mentidera' (Mallorca), 'òliba' (Xà-

tiva) i 'maduixa' (valls d'Àneu). Així mateix, posen com a exemple les expressions populars balears «fer la gata moixa» i «fer la moixa morta», que volen dir 'ésser hipòcrita, fingir bondat o devoció'. En qualsevol cas, prescindint dels significats de Xàtiva i del Pirineu lleidatà, cap dels altres sentits figurats de *moixa* beneficien gaire el qui devia merèixer aquest qualificatiu.

D'altra banda, el mateix diccionari també recull l'adjectiu *moix*, *moixa* amb les definicions següents: 'abatut, capficat; que té o mostra tristor, manca de delit', 'mancat de vivacitat, aturat per a l'acció' i 'suau en aparença, que fingeix mansuetud o innocència'. En aquest cas, tan probable com l'anterior, l'explicació del renom també definiria un tret molt concret del caràcter d'algun dels habitants de la casa en qüestió.

CAL MORENO

Etimologia: del castellà *moreno*, derivat del llatí *Maurus*, *Maura*, *Maurum* ('maure, maurità').

El color dels cabells d'algun habitant de la casa podria haver-li atribuït aquest renom, tot i que un color de la pell força fosc podria ser-ne també el motiu.

CAL MUT

Etimologia: del llatí *mūtus*, *mūta*, *mūtum* ('mancat de paraula, mut', 'inarticulat, indistint', 'callat, silenciós', 'mancat de sons'), derivat de l'onomatopeia llatina *mū*, que simula un so inarticulat.

Sembla que un antic propietari d'aquest habitatge tenia el costum de no enraonar gaire, de romandre sempre callat. Hi ha dues versions més entorn de l'origen d'aquest renom, ambdues contraposades: la primera atribueix una autèntica mudesa al propietari de la casa, mentre que la segona explica que el seu costum d'enraonar era exagerat i que era impossible trobar-lo sense que estigués xerrant amb algú.

CAL PA CREMAT

Etimologia de PA: del llatí *pāne*, *pānis* ('pa'), relacionat amb el també llatí *pasco*, *pāui*, *pastum* ('satisfer, assaciar, sadollar').

Etimologia de CREMAR: del llatí *cremare* ('fer cremar, consumir pel foc').

Es diu que el renom d'aquesta casa no correspon de cap manera a res que pugui estar relacionat amb aquest aliment. Cal Pa Cremat és una burla respecte a la pigmentació de la pell dels habitants de l'habitatge, ja que es diu que eren molt morens tant de pell com de cabells (vegeu l'entrada CAL MORENO).

Amb tot, per a una altra possibilitat d'explicar el renom de la casa, encara que no contrastada amb la memòria popular, vegeu l'entrada

CAL PA BLANC. En aquest sentit, però, tot i que *pa cremat* pogués referir-se indirectament al *pa negre* o *pa moreno*, cal tenir molt en compte que el *pa cremat* és un dolç típicament valencià que se sol menjar per Pasqua.

CAL PANXÓ

Etimologia de PANXA: del llatí *pantex*, *pantícis* ('panxa, ventre, tripa').

En sentit figurat, *panxó* és 'l'acció de fer o sofrir una cosa amb una gran intensitat, fins a no tenir-ne més ganes' (Alcover i Moll, 1985), allò que popularment se sol anomenar «panxot» (de menjar, de riure, de plorar, etc.). Així, el renom d'aquesta casa podria provenir del caràcter desmesurat per a alguna cosa (riure, menjar, plorar, etc.) d'algun dels habitants o propietaris que hi van passar.

CAL PATXO

Etimologia: desconeguda.

A la comarca del Priorat, un *patxo* és un 'home que camina feixugament perquè està massa gras', tot i que en altres indrets també s'anomena així a algú 'apagesat, senzill, de costums primitius'. Dues definicions més d'Alcover i Moll (1985) són 'apagallums de l'església' (Castelló) i, finalment, 'cosa insignificant, inútil o de mínim valor' (País Valencià). Amb això, ens inclinem per qualsevol de les dues primeres, més properes geogràficament a la localitat de Vila-grassa: podria ser que algun antic habitant de la casa fos excessivament gras o, d'altra banda, molt rústec o groller.

CAL PEBROTS

Etimologia de PEBROT: derivat de *pebre*, del llatí *piper*, *pīpēris*, relacionat amb el grec ΠÉΠΕΡΙΣ.

Es podrien tenir en compte fins a tres possibilitats per a l'explicació d'aquest renom: 1) Alcover i Moll (1985) recullen les accepcions figurades 'nas vermell' i 'persona o cosa molt vermella'; 2) també Alcover i Moll (1985) donen a conèixer la definició 'resposta desagradable per al qui la rep; contesta de burla o desaire; especialment, negativa a allò que altri demana'; i 3) *tenir pebrots* és una expressió popular que fa referència a l'actitud de ser valent, audaç, atrevit, etc. Tenint en compte això, el renom de la casa podria fer referència a un tret físic d'algun antic habitant (el nas o el rostre de color molt vermellós), a una actitud negativa destacada (algú que sempre es negava a tot el que li demanaven, potser pel fet de ser un gandul) o bé a un tret de la personalitat (algú valent, coratjós).

CAL PELAT

Etimologia de PÈL: del llatí *pīlus*, *pīli* ('pèl, cabell').

La manca de cabells d'algun habitant de la casa podria haver-li atribuït aquest renom, tot i que el fet de ser molt pobre podria ser-ne també el motiu.

CAL PIGAT

Etimologia: incerta.

Un dels avantpassats de la casa tenia la característica de posseir un nombre exagerat de pigues arreu del cos, cosa que li va fer merèixer aquest renom.

CAL RATA

Etimologia: del llatí vulgar *ratta*, d'origen desconegut, probablement onomatopèic.

L'excessiu caràcter reservat i l'escassa generositat d'algun habitant de la casa van fer que la resta del poble el reconegués com «el rata», és a dir, el garrepa.

CAL ROS

Etimologia: del llatí *russus*, *rusa*, *russum* ('vermellenc, vermell fosc', 'pèl-roig'), derivat del també llatí *rūber*, *rūbra*, *rūbrum* ('roig, vermell') o *rūfus*, *rūfa*, *rūfum* ('roig, vermell, vermellós').

El color dels cabells d'alguns dels habitants de la casa, evidentment rossos, va ser el motiu del renom (vegeu l'entrada **CAL MORENO**). Una altra versió del renom assegura que el renom correspon al cognom d'un antic propietari.

CAL TOIO

Etimologia: desconeguda.

Segons Albert Turull, el renom podria respondre a dues explicacions: 1) l'afèresi d'un prenom masculí finalitzat en -t amb variació hipocorística (Ernest > Ernesto > Ernestoi > Ernestoio > Toio), o 2) una masculinització del terme *toia* ('ram de flors'), en referència al present que l'home feia a la dona en el decurs d'alguns balls populars (com seria el cas del «ball de la toia»).

D'altra banda, l'Institut d'Estudis Catalans recull una accepció popular d'aquest terme: 'persona poc destra, mancada d'habilitat, sense nervi'; una explicació potser més probable per al renom de casa en qüestió. En aquest sentit, es faria referència en to burlesc a la ineptitud d'algun antic propietari de la casa.

CAL XATO

Etimologia: del castellà *chato*, provinent del llatí vulgar *plattus* ('aplanat'), provinent del grec ΠΛΑΤΥΣ.

El terme *xato*, especialment fent referència a un nas, és allò que en català també s'anomena *camús*, o sigui, 'curt i aplanat'. Tot i això, Alcover i Moll (1985) també documenten el significat següent: 'beneïtot, curt d'en-

teniment'. L'opció que escollim, en aquest cas, és la primera, ja que és una accepció molt més usada i estesa en el registre col·loquial de la llengua catalana.

Derivats d'anècdotes o de condicions passatgeres

CAL BURRIO

Etimologia: desconeguda.

Un defecte en l'articulació fonètica d'algun habitant de la casa, que pronunciava [b̥σ^{or}ɫ̥] en comptes de [b̥σ^oɫ̥] en l'ús del verb *voler*, va fer ús d'aquesta falta per confectionar el renom. La derivació podria haver estat la següent: [b̥σ^{or}ɫ̥], [b̥^{or}ɫ̥], [b̥^{or}ɫ̥σ], [b̥^rɫ̥σ]. Cal destacar que la grafia *v* del verb també ha derivat a *b* (vegeu l'entrada CAL RIUDOBELLES).

CAL CALCES

Etimologia de CALÇA: del llatí vulgar *calcēa*, derivat del llatí *calcēus*, *calcēi* ('sabata').

En aquest cas, el terme *calces* fa referència a la peça de roba amb què els homes es cobrien les cames abans de la popularització dels pantalons. Segons s'explica, un habitant de la casa, marxant de calces de tota la vida, va continuar portant aquesta peça quan els pantalons ja eren d'ús corrent. L'ancià, doncs, persistia en la tradició de dur calces i la seva casa va rebre, a canvi, aquest renom.

CAL COMPANYERO

Etimologia: del castellà *compañero*, provinent del llatí vulgar *compano* ('company').

En l'estudi de topònims i renoms de cases, de tant en tant cal fer servir la imaginació o relacionar causes i efectes d'una manera que podríem qualificar de poc ortodoxa. Aquest és el cas de l'explicació del renom de cal Companyero: de vegades, alguns tics lingüístics o paraules excessivament repetides per part d'una persona originen el seu malnom, que podria derivar posteriorment en el renom de la seva casa; algun propietari d'aquesta casa, probablement, devia repetir insistentment a tothom l'apel·latiu «companyero!» fins al punt que, de tant repetir-lo, l'hi van adjudicar a ell mateix.

CAL COQUES

Etimologia de COCA: del baix alemany *koka*. En un procés d'irònica contrarietat, l'extrema humilitat de la família que habitava aquesta casa, que sovint no tenia ni tan sols pa per menjar, va convertir-se en un fals reconeixement d'opulència.

CAL FRARE

Etimologia: del llatí *frāter*, *frātris* ('germà').

Ben el contrari del que es podria pensar, el renom no correspon a la dedicació religiosa del propietari d'aquesta casa. Com a anècdota, cal explicar que va rebre aquest renom perquè aquell que hi habitava era d'uns modals tan exquisits i tan discrets que l'acabaren anomenant «el frare» (vegeu l'entrada CAL RATA).

CAL LLIESÓ

Etimologia de LLIÇÓ: del llatí *lectio*, *lectionis* ('tria, selecció, elecció', 'lectura, estudi', 'matèria de lectura'), derivat de *lēgo*, *lēgi*, *lectum* ('escollir, triar, elegir', 'llegir').

Una probable explicació per a aquest renom, tot i que no fonamentada, seria el fet d'atribuir a una persona un malnom pel costum que pogués tenir d'aconsellar excessivament (o «allixonar») els demés. Així, una pronúncia deformada voluntàriament o involuntària del concepte *lliçó* hauria pogut generar el malnom (i després renom) Lliesó. En aquest sentit, vegeu l'entrada CAL COMPANYERO.

Vista de la portalada de l'església romànica de Vilagrassa. Postal editada per la Llibreria Güell de Tàrraga al començament del segle XX.

Fotografia: Thomas. Col·lecció particular de Jordi Serés.

CAL MEDALLA

Etimologia: de l'italià *medaglia*.

L'anècdota conta que una habitant de la casa, quan encara no hi havia servei d'aigua corrent als domicilis, anava a buscar aigua a la bassa de Verdú. Aquesta persona portava sempre taques de menjar a la roba que regalimaven vestimenta avall, allò que popularment també s'anomena «medalla».

CAL MESTRET

Etimologia de MESTRE: del llatí *māgister, māgistri* ('cap, director, president', 'gerent, administrador, síndic', 'mestre, expert, perit', 'pastor', 'professor, instructor'), derivat de *māgis* ('més, en major grau').

Algú de la família, anys enrere, va iniciar una carrera de mestre que mai va acabar. En record d'aquest fet i com a burla, la carrera va quedar a la meitat i el renom també: en comptes de cal Mestre, cal Mestret.

CAL PA BLANC

Etimologia de PA: del llatí *pāne, pānis* ('pa'), relacionat amb el també llatí *pasco, pāui, pas-tum* ('satisfer, associar, sadollar').

Etimologia de BLANC: del germànic *blank*.

Tot i que no gaudim de cap explicació ferma en relació amb el significat del renom de cal Pa Blanc, una possibilitat passa per aplicar-hi el sentit figurat de l'expressió «més bo que el pa blanc», o sigui, ser una persona molt bona. Una altra opció prou acceptable, però, podria ser la de relacionar el concepte *pa blanc* amb el seu antònim *pa negre* (o *pa moreno*), especialment en una època de migradesa econòmica en què el pa blanc era massa car d'elaborar i de comprar, de manera que les famílies més humils havien de subsistir a base de pa negre. En aquest cas, els de cal Pa Blanc potser eren prou adinerats per menjar aquesta varietat de pa i no es veien obligats, com la resta, a menjar-ne de menor qualitat.

CAL PILLAR

Etimologia: del castellà *pillar* o de l'italià *pilliare*.

Segons Albert Turull, malgrat la similitud, és poc probable que el renom estigui relacionat amb el prenom femení Pilar, de manera que proposa que podria fer referència a algun antic habitant que usés el verb *pillar* en lloc d'*agafar*. En aquest sentit, Alcover i Moll (1985) recullen l'accepció popular o vulgar del terme: 'agafar o prendre, en general'; l'Institut d'Estudis Catalans, per la seva banda, només recull el significat 'emparar-se violentament (d'una cosa)'. En tot cas, l'explicació del renom podria referir-se a l'ús col·loquial del verb homònim o bé a algú que prenien les coses d'altri sense consentiment

(sigui perquè no demanava permís o perquè les robava).

CAL POLIT

Etimologia: del llatí *pōlīo* ('polir, brunyir, allisar').

Tot i el primer sentit que s'hi pot observar, el renom de cal Polit és extremament irònic. En l'estudi de renoms de cases, sovint se'n troben de contraris al sentit més evident: en aquest cas, el renom no deriva d'una actitud neta i saludable del personatge que va provocar-lo, sinó tot el contrari.

CAL SENYOR

Etimologia: del llatí *senior, senioris* ('més vell'), comparatiu de *senex* ('vell').

La casa, una de les més grans del poble, acollia també el personatge que en vida fou el més ric de Vilagrassa. Tenia nombroses terres en explotació i un negoci de queviures; la seva fortuna destacava entre la resta del veïnat. El poder econòmic i la influència que exercia sobre la vila li van valer el renom del més poderós d'una comunitat.

CAL SENYORITO

Etimologia de SENYOR: del llatí *senior, senioris* ('més vell'), comparatiu de *senex* ('vell').

De caire ben diferent a l'anterior, l'anècdota humorística impera en l'aparició d'aquest renom. L'extrema elegància del fill d'aquesta casa feia que, quan anava a festejar i trucava a la porta, en demanar els propietaris qui hi havia, ell respongués: «Mi señorito».

CAL TAS

Etimologia d'ATRÀS: del llatí vulgar *ād trans* ('a l'altra part').

Antigament, per tal que els animals caminessin endarrere, es feia servir el crit de «tras!», un abreujament d'«atrás!». Segons s'explica, el propietari d'aquesta casa no pronunciava bé el mot i el va derivar a ['tas], permetent que el veïnat recordés aquest fet amb l'adjudicació del renom a la casa.

CAN XONA

Etimologia: desconeguda.

Com en el cas de cal Polit, en què s'invertia el sentit del renom, can Xona és un renom amb connotacions de deixadesa atribuït a una família d'excessiva pulcritud.

CAL XUT

Etimologia: desconeguda.

Tot i no ser-ne gaire clar l'origen, hi ha una versió que relaciona aquest renom amb l'ocell nocturn homònim. Una altra versió explica que en aquesta casa hi vivia un mestre que emprava amb exageració l'onomatopeia *xut, / /*, per fer callar els alumnes.

Derivats de prenom

CA L'ANTONET

Etimologia d'ANTONI: de l'antropònim llatí Antonus. Albaigès (1998) apunta a tres possibles significats: 'florent', 'inestimable' i 'defensor'.

CA L'ASIDRO

Etimologia d'ISIDRE: variant d'Isidor, provinent de l'antropònim llatí Isidorus, derivat del grec Ἰσιδωρος ('do d'Isis').

Cal destacar la variació del prenom Isidre a la forma «Asidro», amb una interferència del castellà pel que fa a l'acabament en -o.

CAL BALDOMEU

Etimologia de BALDOMER: de l'antropònim germànic Baldomar, format per *bald* ('valent') i *maru* ('insigne').

CAL CARLÓ

Etimologia de CARLES: de l'antropònim llatí Carolus, introduït tardanament del germànic. Albaigès (1998) li atorga el significat de 'viril'. Possiblement el renom provenia de Carles, que va variar a la forma «Carló» sense que se'n conegui el motiu.

CA LA CARMELA

Etimologia: d'origen llatí, però provinent de l'hebreu צרשל.דק ('vinya de Déu').

CA LA CILA

Etimologia de CECÍLIA: d'origen etrusc, se'n desconeix el significat.

El prenom del qual deriva aquest renom podria ser Cecília.

CA LA CLARA

Etimologia: del llatí *clārus, clāra, clārum* ('clar, esclatant, brillant', 'evident, intel·ligible', 'famos, il·lustre, cèlebre'), derivat del també llatí *cālo* ('anunciar, proclamar', 'convocar').

CA L'ENGRÀCIA

Etimologia: aglutinació de l'expressió llatina *in gratia* ('en gràcia').

CA L'ENREGA

Etimologia d'ENGRÀCIA: aglutinació de l'expressió llatina *in gratia* ('en gràcia').

Albert Turull proposa el renom com a variant del prenom femení Engràcia. Com que a Vilagrassa ja hi ha un habitatge amb el renom «ca l'Engràcia» (vegeu l'entrada anterior), potser la variació es va fer efectiva per evitar confusions de cases.

CAL FELIPO

Etimologia de FELIP: de l'antropònim llatí Philippus, provinent del grec φιλιππος ('amador del cavall').

S'afegeix -o al final del prenom Felip sense que se'n conegui el motiu, tot i en cap cas podria ser una interferència de la llengua castellana.

CAL FÈLIX

Etimologia: del llatí *felix, felicis* ('feliç').

CAL GASPAR

Etimologia: de l'antropònim llatí Gaspar, d'origen persa. Albaigès (1998) li atorga un possible significat: 'administrador del tresor'.

CAL JORDI

Etimologia: de l'antropònim llatí Georgius, provinent del grec γεόργιος ('agricultor', 'el qui treballa la terra').

CAL MAGÍ

Etimologia: del llatí *magnus, magna, magnum* ('gran, gros, ampli'), derivat del també llatí *māgis* ('més, en major grau').

CAL MARGARIDO

Etimologia de MARGARIDA: del llatí *margā-rīta, margāritae* ('perla'), provinent del grec μαργαρίτης.

Canvi de gènere del prenom Margarida, que possiblement era la mestressa de la casa i que va ser més coneguda a la població que no pas el seu marit (vegeu les entrades CAL MÒNICO i CAL RITO).

CA LA MARIOLA

Etimologia de MARIA: de l'antropònim hebreu מריא, d'origen incert i cercat en *Mara* ('ésser contumaç') i en l'egipci *Mrym* ('estimada d'Ammó').

CA LA MARINA

Etimologia: del gentilici llatí Marina ('relatiu a la família d'en Màrius').

CAL MÀXIMO

Etimologia de MÀXIM: del llatí *maximus, maxima, maximum*, superlatiu del també llatí *magnus, magna, magnum* ('gran, gros, ampli'). Cal destacar la interferència del castellà pel que fa a l'acabament en -o.

CAL MIQUELÓ

Etimologia de MIQUEL: de l'antropònim llatí Michael, derivat de l'hebreu *mikā'el* ('qui com Déu?').

Diminutiu del prenom Miquel, sense que es sàpiga si està motivat per algun tret físic del propietari o per un simple gest d'afecte envers ell.

CAL MÒNICO

Etimologia de MÒNICA: de l'antropònim llatí Monca ('monja'), d'origen grec. Vegeu les entrades CAL MARGARIDO i CAL RITO.

CA LA MUNDA

Etimologia de RAIMUNDA: feminització de l'antropònim llatí Raimundus, derivat del germànic Raginmund, que significa 'el qui protegeix pel consell'.

Albaigès (1999) ho considera la forma medieval de Ramona.

CAL NOFRE

Etimologia d'ONOFRE: de l'antropònim egipci Unnofre ('que obre les coses bones'), influït posteriorment pel germànic Hunefred.

CA LA PAULA

Etimologia: de l'antropònim llatí Paula ('petita').

CAL QUELO

Etimologia de MIQUEL: de l'antropònim llatí Michael, derivat de l'hebreu *mikâ'él* ('qui com Déu?').

Abreujament del prenom Miquel (vegeu l'entrada CAL MIQUELÓ), amb l'afegit d'una -o al final (vegeu les entrades CA L'ASIDRO i CAL FELIPO).

CAL QUIM

Etimologia de JOAQUIM: de l'antropònim llatí loachim ('Déu construirà').

CAL RITO

Etimologia de RITA: d'origen italià, forma derivada del llatí *margārita, margāritae* ('perla'), provinent del grec *μαργαρίτης*. Segons Albaigès (1999), aquesta forma es popularitzà a partir del segle XV, arran de la figura de la religiosa santa Margarida de Cassia, «advocada dels impossibles».

Vegeu les entrades CAL MARGARIDO i CAL MÒNICO.

CAL SEPITO

Etimologia de JOSEP: de l'antropònim llatí Ioseph, d'origen hebreu però relacionat amb l'antropònim àrab *يوسف*.

CAL SIBINA

Etimologia de SABINA: del prenom llatí *Sabina* ('relatiu al poble dels sabins').

CAL TIANO

Etimologia de SEBASTIÀ: de l'antropònim llatí *Sebastiānus*, d'origen grec.

Albaigès (1998) el relaciona amb el significat de 'venerable'.

CA LA TOMASA

Etimologia de TOMÀS: de l'antropònim llatí Thomas ('bessó').

CA LA VALENTINA

Etimologia de VALENTÍ: de l'antropònim llatí

Valentīnus, gentilici que significa 'relatiu a la família de Valent'.

CAL VALERI

Etimologia: de l'antropònim llatí *Valērius*, derivat del també llatí *uālēo, uālui, uālitum* ('ésser fort, vigorós, tenir força', 'excel·lir, distingir-se', 'exercir influència', 'ésser útil, servir, valer').

Derivats de cognoms

CAL BALCELLS

Etimologia: diminutiu de *balç* ('terreny de vessant vertical'), provinent del llatí *baltēus, baltēi* ('cinyell', 'cingla, corretja').

Segons Alcover i Moll (1985), el llinatge Balcells (o Baucells) és comú en localitats com Agramunt, Albatàrrec, Anglesola, Arbeca, Barcelona, l'Espluga de Francolí, Jorba, Montblanc, Montmaneu, Prades i Valls, entre altres poblacions catalanes.

CAL CABRERA

Etimologia de CABRA: del llatí *cāpra, cāprae*. Els termes *cabrer* i *cabrera* donen nom a les persones encarregades de guardar un ramat de cabres, de manera que tant el cognom com el renom de la casa provindrien d'aquest ofici (vegeu l'entrada CAL PASTOR).

CAL CAPDEVILA

Etimologia de CAP: del llatí *cāpūt, cāpītis* ('cap, testa', 'la part principal').

Etimologia de VILA: del llatí vulgar *uīla*, provinent del llatí *uilla, uillae* ('mas, granja, casa de camp'), derivat del també llatí *uīcus, uīci* ('poble, llogaret').

El cognom és una aglutinació de *cap de vila*, que, segons Alcover i Moll (1985), en l'edat mitjana s'usava per designar la part alta d'una ciutat per contraposició a *sòl de vila* (que ha generat el també cognom Soldevila). D'altra banda, el cognom també podria fer una referència simbòlica a la persona més eminent de la població, de manera que el «cap de vila» o «cap de la vila» podria haver estat el batlle (vegeu l'entrada CAL BATLLE) o el més adinerat (un noble, un terratinent, etc.) de la localitat.

CAL CARBONELL

Etimologia: diminutiu de *carbó*, provinent del llatí *carbo, carbōnis*.

CAL CRUELLS

Etimologia: probablement del llatí *crūdus, crūda, crūdum* ('sagnant'), derivat de *crūor, crūoris* ('sang').

CA L'ESCOLÀ

Etimologia: del llatí vulgar *scholānu*, derivat

del llatí *schölāre*, provinent de *schōla*, *schōlae* ('col·loqui, conferència, lliçó', 'escola'), derivat del grec *σκολαγ* ('lleure, oci', 'estudi, escola'). *Escolà* significa 'minyó que aprèn de clergue', 'alumne', 'deixeble'.

El cognom ens permet deduir que es va originar arran d'algú que exercia aquesta tasca en una església o monestir o bé que rebia lliçons d'un clergue. Una altra accepció del terme, en aquest cas figurada, fa referència a una persona astuta.

CAL LA FITONA

Etimologia: probablement del llatí *factōrium*, derivat de *figere*.

Segons Coromines (1980), el cognom Fitó (o Fitona) voldria dir 'blanc, objectiu del tirador', però, en sentit figurat, també es podria aplicar a quelcom petit, com seria el cas d'un infant. En aquest sentit, el cognom i el conseqüent renom de casa (que podrien ser la feminització de la forma masculina Fitó, molt més comuna) tindrien l'origen en la reduïda estatura d'algun antic habitant de la casa.

CAL GIRÓ

Etimologia: probablement de l'arrel preromana Ger-, relacionada amb Gerunda ('Girona').

Alcover i Moll (1985) relacionen aquest cognom amb la ciutat de Girona; com a justificació complementària, exposen que els cognoms Barceló i Tarragó també estan relacionats amb Barcelona (Barcino) i Tarragona (Tarraco), respectivament.

Es desconeix si els qui fundaren o habitaren la casa procedien de comarques gironines, però cal tenir-ho en compte com a possibilitat fefaent.

CAL LECHA

Etimologia: desconeguda.

CAL LLOSES

Etimologia de LLOSA: del preromà celta o ibèric *lausa* ('pedra plana de mineral dur', 'llicorella').

CAL NADAL

Etimologia: del llatí *natāle*, derivat de *nātālis*, *nātālis* ('dia de la naixença, natalici'), provinent de *nātus*, *nāta*, *nātum*, participi perfet de *nascor*, *nātus* ('néixer').

Antigament, Nadal havia estat un prenom d'home (avui dia encara es conserva la variant Natali, molt poc usada). El cognom i el conseqüent renom de casa de ben segur provenien d'aquell antic prenom actualment caigut en desús.

CAL NAVARLAZ

Etimologia: desconeguda.

CAL L'OCAIA

Etimologia: desconeguda.

CAL PATAU

Etimologia: desconeguda.

Segons Alcover i Moll (1985), el llinatge dels Patau ha estat documentat en localitats com Anglesola, Sant Martí de Maldà i Barcelona, entre d'altres.

CAL PATXECO

Etimologia: desconeguda.

CAL PIJAN

Etimologia de PIJOAN: contracció de *puig* [del llatí *pōdium*, *pōdii* ('basament, estilobat, plataforma', 'podí', 'sòcol'), que prové del grec *ποδοζ* ('peu'), però que en llatí vulgar va prendre l'accepció de 'monticle, elevació del terreny'] i Joan [de l'antropònim hebreu Johanan o Johannes].

El més probable és que derivi del cognom Pijoan (o Pijuan), molt comú a la zona i encara avui dia present a Vilagrassa. Vegeu també el renom següent.

CAL PIJANTET

Etimologia de PIJOAN: contracció de *puig* [del llatí *pōdium*, *pōdii* ('basament, estilobat, plataforma', 'podí', 'sòcol'), que prové del grec *ποδοζ* ('peu'), però que en llatí vulgar va prendre l'accepció de 'monticle, elevació del terreny'] i Joan [de l'antropònim hebreu Johanan o Johannes]. Probablement, el resultat d'una derivació del renom anterior (vegeu les entrades CAL NIU i CAL NIUET).

CAL ROCA

Etimologia: del preromà *rōcca*, d'origen desconegut.

CAL RUBIOL

Etimologia: probablement del llatí *rūbēolu* ('vermellet'), derivat de *rūber*, *rūbra*, *rūbrum* ('vermell').

CAL SALES

Etimologia de SALA: del germànic *sal* ('edifici que consta només d'una gran peça de recepció').

CAL SÀRRIES

Etimologia de SÀRRIA: potser del preromà hispànic *zare* ('cistell, panera').

CAL SERRA

Etimologia: del llatí *serra*, *serrae*.

CAL TOSQUELLA

Etimologia: derivat de *tosc*, probablement del llatí vulgar *tūscus* ('dissolut, desvergonyit', 'vil'), originat en el topònim urbà Vicus Tus-

cus, el barri etrusc on vivia la gent de la classe més baixa de tot Roma.

CAL VALLS

Etimologia de VALL: del llatí *uallum, ualli* ('estacada, baluard, fortificació', 'defensa, protecció'), derivat de *uallus, ualli* ('estaca, conjunt d'estaques').

D'origen desconegut

CAL BISNAGA

Etimologia: desconeguda.

Albert Turull proposa que el renom de la casa podria ser el resultat de la feminització de Bisnac, potser un cognom d'origen gascó, atès l'acabament típic en -ac.

CAL BOLET

Etimologia: del llatí *bōlētus, bōlēti* ('bolet').

Alcover i Moll (1985) relacionen aquest terme amb un llinatge existent a Barcelona, Calafell i Montmell, entre altres indrets de Catalunya. El significat de *bolet* en relació amb el renom d'aquesta casa ens és del tot desconegut.

CAL CANOT

Etimologia de CANYA: del llatí *canna, cannae*.

Segons Albert Turull, el renom de la casa potser és una denominació despectiva de Cano o Cana, que podria ser una deformació del terme *canya* (o bé una variant del prenom femení Càndida); en ambdós casos, però, se'n desconeix el motiu.

CAL CEL

Etimologia: del llatí *caelum, caeli* ('la volta celest, el firmament', 'les altures, l'aire', 'món, univers').

CAL CORTIXOLS

Etimologia de CORTAL: del llatí tardà *cortāle*, derivat del llatí *cōrte* ('estable, corral').

Albert Turull proposa el renom de la casa com a denominació diminutiva o intensificadora del terme *cortal* ('corral gran edificat amb espai cobert, en despoblat, per a guardar bestiar i eines de llaurança'). Cal afegir que aquesta interessant proposta ens podria portar a deduir el probable origen o ofici d'algun antic habitant de la casa: *a*) havia nascut o provenia d'algun «cortal» llunyà o proper a la localitat, o *b*) tenia cura d'algun «cortal» llunyà o proper a Vilagrassa.

CAL CRISTIÀ

Etimologia: del llatí *Christiāni, Christiānorum* ('seguidors de Crist, cristians'), derivat de *Christus, Christi* ('Crist'), provinent del grec Χριστός ('l'ungit'), derivat de Χρίω ('ungeixo').

CAL CUCA

Etimologia de Cuc: del llatí *coccum, cocci* ('cotxinilla', 'escarlata'), provinent del grec χόχκος.

CAL MARICUC

Etimologia de MARIA: de l'antropònim hebreu *Miryam*, d'origen incert i cercat en *Mara* ('ésser contumaç') i en l'egipci *Mrym* ('estimada d'Ammó').

Etimologia de Cuc: del llatí *coccum, cocci* ('cotxinilla', 'escarlata'), provinent del grec χόχκος. Albert Turull planteja dues possibilitats per a la resolució de l'origen d'aquest renom: 1) el compost dels mots «Maria» i «cuc», com a nom afectiu o despectiu; 2) una variació pseudoeufemística de *maricó*, en referència a l'efeminament o l'homosexualitat d'algú que habitava la casa.

CAL NIU

Etimologia: del llatí *nīdus, nīdi*.

CAL NIUET

Etimologia: del llatí *nīdus, nīdi*.

Possiblement una derivació per parentesc del renom anterior (vegeu les entrades CAL PIJAN i CAL PIJANTET).

CAL PEIXET

Etimologia de PEIX: del llatí *piscis, piscis* ('peix').

CAL PISTOLA

Etimologia: del francès *pistole* ('pistola').

CAL SILES

Etimologia: desconeguda.

CAL TARRALLO

Etimologia: desconeguda.

Derivats d'altres renoms

CA LA CARMETA DEL FELIPO

Etimologia de CARME: del llatí *carmēn, carmīnis* ('cant, so, accent', 'càntic, himne religiós', 'poema, versos'), derivat de *cāno, cēcīni, cantum* ('cantar, celebrar, glorificar', 'sonar, ressonar').

Etimologia de FELIP: de l'antropònim llatí *Philippus*, provinent del grec φιλίππος ('amador del cavall').

CAL CISCO DE LA MARIA TERESA

Etimologia de FRANCESC: de l'antropònim llatí medieval *Franciscus* ('francès').

Etimologia de MARIA: de l'antropònim hebreu *Miryam*, d'origen incert i cercat en *Mara* ('ésser contumaç') i en l'egipci *Mrym* ('estimada d'Ammó').

Etimologia de TERESA: de l'antropònim llatí *Teresia*, derivat del també llatí *Tharasia*.

Vista del carrer de Tàrrega de Vilagrassa. Posta editada per la Llibreria Güell de Tàrrega al començament del segle XX. Fotografia. Thomas. Col·lecció particular de Jordi Serés.

CA LA IGNÀSIA DEL MARICUC

Etimologia d'IGNASI: de l'antropònim llatí Ignatius ('ardent').

Etimologia de MARIA: de l'antropònim hebreu *Miryam*, d'origen incert i cercat en *Mara* ('ésser contumaç') i en l'egipci *Mrym* ('estimada d'Ammó').

Etimologia de Cuc: del llatí *cocum*, *cocci* ('cotxinilla', 'escarlata'), provinent del grec Χόχκος.

CAL JAUME EL BURRIO

Etimologia de JAUME: de l'antropònim llatí Jacobus, derivat de l'hebreu Iacob.

Etimologia de BURRIO: desconeguda.

CAL JERONI DEL PESQUINYA

Etimologia de JERONI: de l'antropònim llatí Hieronymus, d'origen grec.

Etimologia de PESQUINYA: desconeguda.

CAL JOAN DEL CATXURRO

Etimologia de JOAN: de l'antropònim hebreu Johanan o Johannes.

Etimologia de CATXURRO: desconeguda.

CAL JOAN DE LA CÍLIA

Etimologia de JOAN: de l'antropònim hebreu Johanan o Johannes.

Etimologia de CECÍLIA: d'origen etrusc, se'n desconeix el significat.

CAL JOAN DEL TAS

Etimologia de JOAN: de l'antropònim hebreu Johanan o Johannes.

Etimologia d'ATRÀS: del llatí vulgar *ād trans* ('a l'altra part').

CAL JOANET DEL MAS

Etimologia de JOAN: de l'antropònim hebreu Johanan o Johannes.

Etimologia de MAS: del llatí *rēmānĕo*, *rēmānsi* ('romandre, restar, quedar-se'), derivat de *mānĕo*, *mānsi*, *mānsum*. El terme *mas* significa 'casa de camp on habiten els conradors d'una finca rústica, i aquesta mateixa finca'.

CA LA MALENA DEL JOANET DEL MAS

Etimologia de MAGDALENA: de l'antropònim llatí *Magdalēna*, provinent del gentilici hebreu relatiu a la ciutat de Magdala, derivat de *migdal* ('torre').

Etimologia de JOAN: de l'antropònim hebreu Johanan o Johannes.

Etimologia de MAS: del llatí *rēmānĕo*, *rēmānsi* ('romandre, restar, quedar-se'), derivat de *mānĕo*, *mānsi*, *mānsum*. El terme *mas* significa 'casa de camp on habiten els conradors d'una finca rústica, i aquesta mateixa finca'.

CA LA MARIA DEL BORDET

Etimologia de MARIA: de l'antropònim hebreu *Miryam*, d'origen incert i cercat en *Mara* ('ésser contumaç') i en l'egipci *Mrym* ('estimada d'Ammó').

Etimologia de BORD: del llatí *bŭrdu*.

CA LA MARIA DE CAL PATXO

Etimologia de MARIA: de l'antropònim hebreu *Miryam*, d'origen incert i cercat en *Mara* ('ésser contumaç') i en l'egipci *Mrym* ('estimada d'Ammó').

Etimologia de PATXO: desconeguda.

CA LA MARIA DEL SOLER

Etimologia de MARIA: de l'antropònim hebreu *Miryam*, d'origen incert i cercat en *Mara* ('ésser contumaç') i en l'egipci *Mrym* ('estimada d'Ammó').

Etimologia de SOLA: del llatí vulgar *sōla*, variant del llatí *sōlĕa*, *sōlĕae* ('sandàlia').

CA LA MARIETA DEL MESTRE

Etimologia de MARIA: de l'antropònim hebreu *Miryam*, d'origen incert i cercat en *Mara* ('ésser contumaç') i en l'egipci *Mrym* ('estimada d'Ammó').

Etimologia de MESTRE: del llatí *māgister, māgistri* ('cap, director, president', 'gerent, administrador, síndic', 'mestre, expert, perit', 'pastor', 'professor, instructor'), derivat de *māgis* ('més, en major grau').

CA LA MARIETA DEL PIJAN

Etimologia de MARIA: de l'antropònim hebreu *Miryam*, d'origen incert i cercat en *Mara* ('ésser contumaç') i en l'egipci *Mrym* ('estimada d'Ammó').

Etimologia de PIJAN: contracció de *puig* [del llatí *pōdium, pōdii* ('basament, estilobat, plataforma', 'podí', 'sòcol'), que prové del grec πῶδος ('peu'), però que en llatí vulgar va prendre l'accepció de 'monticle, elevació del terreny'] i Joan [de l'antropònim hebreu *Johanan* o *Johannes*].

CA LA MONTSERRAT DEL CEL

Etimologia de MONTSERRAT: del llatí *mons, montis* ('muntanya, mont') i del també llatí *serrātus, serrāta, serrātum* ('dentat, de serra'). Segons Albaigès (1999), l'antropònim prové del cèlebre topònim de la Catalunya central.

Etimologia de CEL: del llatí *caelum, caeli* ('la volta celest, el firmament', 'les altures, l'aire', 'món, univers').

CA LA PEPA DE CAL ROCA

Etimologia de JOSEP: de l'antropònim llatí *Ioseph*, d'origen hebreu però relacionat amb l'antropònim àrab *يوسف*.

Etimologia de ROCA: del preromà *rōcca*, d'origen desconegut.

CA LA PEPETA DEL CEL

Etimologia de JOSEP: de l'antropònim llatí *Ioseph*, d'origen hebreu però relacionat amb l'antropònim àrab *يوسف*.

Etimologia de CEL: del llatí *caelum, caeli* ('la volta celest, el firmament', 'les altures, l'aire', 'món, univers').

CAL PERE EL CUA

Etimologia de PERE: de l'antropònim llatí *Petrus*, derivat de *pētra, pētrae*, adaptació de l'arameu *kefas* ('pedra').

Etimologia de CUA: del llatí vulgar *cōda*, derivat del llatí *cauda, caudae* ('cua').

CAL RAMON DEL MIQUELÓ

Etimologia de RAMON: de l'antropònim llatí *Raimundus*, derivat del germànic *Raginmund*. Segons Albaigès (1998), significa 'el qui protegeix pel consell'.

Etimologia de MIQUEL: de l'antropònim llatí *Michael*, derivat de l'hebreu *mikâ'él* ('qui com Déu?').

CA LA RAMONA DEL BURRIO

Etimologia de RAMON: de l'antropònim llatí *Raimundus*, derivat del germànic *Raginmund*. Segons Albaigès (1998), significa 'el qui protegeix pel consell'.

Etimologia de BURRIO: desconeguda.

CAL CISCO DEL QUIM

Etimologia de FRANCESC: de l'antropònim llatí medieval *Franciscus* ('francès').

Etimologia de JOAQUIM: de l'antropònim llatí *Ioachim* ('Déu construirà').

CAL TON DEL BATLLET

Etimologia d'ANTONI: de l'antropònim llatí *Antoninus*. Albaigès (1998) apunta a tres possibles significats: 'florent', 'inestimable' i 'defensor'.

Etimologia de BATLE: del llatí *baiiūlus, baiiūli* ('bastaix, camàlic', 'portador de taüts', 'correu'), que a l'edat mitjana va prendre la definició actual del terme: 'encarregat d'una funció (immaterial) delegada d'un superior'.

Agraïments

A la senyora Leonor Rubinat i Petit, per les nombroses i profitoses explicacions sobre l'origen de cadascun dels renoms de cases recollits, fetes a peu de carrer i sota un bat de sol durant diversos matins d'un ja llunyà mes d'agost.

A l'Ajuntament de Vilagrassa, per facilitar-me el mapa dels carrers del poble i la revisió del treball escolar en què es basa aquest article.

Al doctor Albert Turull i Rubinat, professor titular d'onomàstica de la Universitat de Lleida (UdL), per la supervisió del breu estudi que va originar el present article i els valuosos consells per a la resolució dels renoms més conflictius.

També als dotze autors del treball «Renoms de Vilagrassa», un exhaustiu recull efectuat durant el curs 1985-1986 per alumnes de cicle superior del CEIP Ramon Perelló. Els autors, segons consta al treball, van ser els següents (per ordre alfabètic): Gemma Asensio, Rosa Maria Batalla, Jordi Capdevila, Francisco Espí, Noemí Galceran, Montserrat Manós, Abelard Monjo, Agustí Navarraz, Andreu Pijuan, Jaume Pont, Miquel Pont i Joan Ramon.

Bibliografia

- ALBAIGÉS, J. M. (1991). *Diccionari de noms de persona i llur significat*. Barcelona: Edicions 62.
- (1998). *Diccionari dels noms de noi*. Barcelona: Edicions 62. (El Cangur; 187).
- (1999). *Diccionari dels noms de noia*. Barcelona: Edicions 62. (El Cangur; 186).
- ALCOVER, A. M.; MOLL, F. de B. (1985). *Diccionari català-valencià-balear*. Palma de Mallorca: Moll. 10 v. [Disponible en línia a: <<http://dcvb.iecat.net>>]
- COROMINES, J. (1980). *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. Barcelona: Curial. 9 v.
- (1994). *Onomasticon Cataloniae*. Barcelona: Curial. 9 v.
- Diccionari etimològic* (1996). Barcelona: Enciclopèdia Catalana. (Diccionaris Complementaris; 4).
- Diccionari de la llengua catalana* (2007). Barcelona: Institut d'Estudis Catalans; Edicions 62; Enciclopèdia Catalana. [Disponible en línia a: <<http://dlc.iecat.cat>>]
- FERRER I VIVES, F. d'A. (1993-1998). *Heràldica catalana*. Barcelona: Millà. 3 v.
- FLUVIÀ, A. de (1982). *Diccionari general d'heraldica*. Barcelona: Edhasa.
- MORAN, J.; RABELLA, J. A. (1999). *Diccionari etimològic manual*. Barcelona: Edicions 62. (El Cangur; 269).
- ROIG DE LEUCHSENRING, E. (1938). *Historia de La Habana. Desde sus primeros días hasta 1565*. L'Havana: Municipio de La Habana, p. 45-54.

